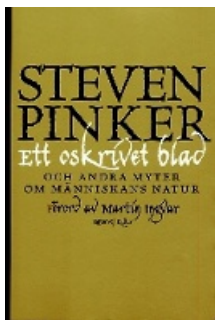


RECENSIONER



Om vetenskapens roll för vilseledande dogmer

Ett oskrivet blad och andra myter om människans natur. 511 sidor.

Författare: Steven Pinker.

Förlag: Natur och Kultur; 2006. ISBN 91-27-10875-9.

Recensent: Bengt Lagerkvist, docent, Rett Center, Östersund.

Tabula rasa är ett uttryck som användes först av Aristoteles i hans lära om förnuftet, sedan av en av stoikerna om den nyföddes själ och på 1600-talet av filosofen John Locke i polemik mot läran om medfödda idéer. (Locke var för övrigt läkare och kemist och god vän med Tom Sydenham, han med den infektiösa korean.) Tabula rasa betyder »skrivtavla utan skrift« eller i modern språkdräkt »ett oskrivet blad«.

Den amerikanske psykologen Steven Pinker bekämpar med hetta den teori som hävdar att människan föds som ett oskrivet blad, att hennes natur helt formas av den sociala miljön där hon växer upp och av möten med olika personligheter, dvs en form av extrem behaviorism. För oss som fått uppleva dechiffreeringen av det mänskliga genomets alfabet kan det tyckas självklart att människan till viss del är förprogrammerad i genererna med en osynlig skrift.

Men sådan var inte kunskapen för bara några årtionden sedan. Då kunde ideologier vara precis lika ledande som vetenskapliga resultat, och är det fortfarande. Många minns till exempel hur svårt det var att få en psykologbedömning genomförd på ett utvecklingsstört barn, när man blandade samman värdet på IQ med människovärdet.

Den andra teorin Pinker bekämpar är myten om att människan föds alltigenom god, det vill säga att våld, girighet och längtan efter makt inte skulle finnas i den mänskliga naturen från början. Tron på att dessa egenskaper ryms i människan

får politiska konsekvenser för hur samhället ska reglera samvaron mellan sina invånare, och Pinkers resonemang om vetenskapens betydelse för politiska idéer är viktigt. Men han medger att generernas inflytande påverkas av kulturen.

Den tredje teorin som Pinker vänder sig mot är tron på en uppdelning mellan kropp och själ eller mellan hjärna och psyke. Han ger prov på hur den moderna neurovetenskapen kommit i konflikt med den kristna tros läran om att själen träder in i kroppen vid befruktningen och svävar ut när hjärtat upphör att slå; den själ som man nu kan förstå växer fram genom kemiska processer i fostrets alltmer komplicerade nervsystem.

Pinker visar också på hur tankar, associationer och beteenden grundar sig på neuronala nätverk, som automatiskt överför inlärd kunskap till närbesläktade förhållanden. En politisk metod för att förneka detta neurobiologiska synsätt, skriver Pinker, är att, som i vissa amerikanska delstater, förbjuda undervisning om utvecklingsläran till förmån för intelligent design.

Men Pinkers intresse ligger inte bara i att punktera trossatserna. Han undrar hur vi använder de nya kunskaperna om människans natur. Vilken betydelse får de för människans moral? Pinker kommer därmed in på vad han kallar brännande frågor, som våld, politik, könsskillnader, konst, litteratur och barn.

När det gäller våldet tar Pinker sin utgångspunkt i filosofen Hobbes' analys, som bekräftats av modern forskning. Människan har tre drivkrafter, som alla ger upphov till kamp: vinningslystnad, misstro och äregirighet. Den första i erövringssyfte, den andra för ökad säkerhet och den tredje för äran. Blundar vi för att hjärnan rymmer våldsamma impulser är det lätt att bortse från att den också har plats för andra delar som kan kontrollera impulserna. Varför avstår människan trots allt så ofta från våldet som en lösning? Människans natur är själva problemet, men också dess lösning.

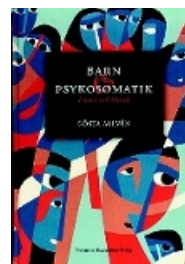
Beträffande barn anser Pinker att en av psykologins viktigaste vinster är beteendegenetikens tre lagar: alla mänskliga beteendedrag har starka ärftliga komponenter, uppväxtmiljön har väsentligt mindre betydelse än genetikerna och en betydande del av variationerna i mänskligt beteende förklaras inte av vare sig genetikerna eller uppväxtmiljön. Resultatet blir att det mesta av föräldraexperternas alla råd är rent nonsens.

Pinker tror att barn socialiseras och får sina värderingar till största delen i kamratkretsen, men hur deras personligheter (blyghet, självförtroende m m) ut-

vecklas är oklart. Han öppnar för möjligheten av ett förvetenskapligt begrepp, ödet eller slumpen, när det gäller uppkopplingen av de kretsar i hjärnan som sedan styr personligheten.

Pinkers bok är oerhört rik på idéer och har ca 900 referenser. Han förankrar sitt material hos både lärda och lekmän. Listan över citerade personer upptar över 400 namn. Aristoteles lika väl som Woody Allen, Beethoven och Marlon Brando, Bill Clinton och Francis Crick eller Margaret Mead och Marilyn Monroe. Det kan bli lite tröttsamt och ordrikt, så att man tappar huvudlinjen i Pinkers analyser. Men man kan slå upp boken nästan var som helst, läsa en sida och få näring för sina egna funderingar. Det stora värdet ligger i att han brygger över från neurobiologiskt tänkande till moraliska och samhällseliga konsekvenser.

I det utmärkte förordet hävdar Martin Ingvar att vetenskapliga argument har en avgörande inverkan på politiska idéer. Historien är full av politiska övergrepp som begåtts i religionens namn, skriver han. Som god tvåa kommer övergrepp som begåtts i vetenskapens namn, varför det är så viktigt att se de moraliska och politiska konsekvenserna av den moderna neurobiologiska forskningen.



Utmärkt lärobok i psykosomatik

Barn och psykosomatik i teori och klinik. 320 sidor.

Författare: Gösta Alfvén.

Förlag: Norstedts Akademiska förlag; 2006. ISBN 91-7227-464-6.

Recensent: Margareta Blennow, överläkare, Barnhälsovårdsenheten, Södersjukhuset, Stockholm.

Helen har ofta ont i magen. Nu söker hon på barnläkarmottagningen och sitter lite hopkrupen. Mamman är orolig. Vad är det för fel på Helen, vad ska hon göra? Denna vanliga kliniska situation är upptakten i Gösta Alfvéns gedigna bok om psykosomatik hos barn. Förfat-